

Deskundigheid in historisch perspectief

Frans van Lunteren

Wat is een 'deskundige'?

- Hier: wetenschapper
  - in bezit van kennis en vaardigheden
  - waarin anderen geïnteresseerd zijn
  - vanwege praktische betekenis
- Lange tijd vooral tot uiting in patronageverhoudingen
- Belangrijkste vorm patronage was eeuwenlang het hof

Wetenschappers aan het hof

- Vooral medici (lijfartsen) en wiskundigen (astronomen)
  - koningshuis Ptolemaeën in Alexandrië,
  - Kaliefen in Bagdad, Cairo en Cordoba
  - Europese vorstenhuizen in de renaissance
- Voorbeeld: Kepler en Galilei beiden hofwiskundige, Vesalius en Harvey lijfarts vorsten
- In Nederlandse Republiek: Simon Stevin (Maurits)
- Wiskundigen: verstand van vestingbouw, kogelbanen, navigatie, cartografie en (astronomen) astrologie

Geneeskundigen en het recht

- Nieuwe wet Karel V (1553) eist deskundige medische verklaringen ter ondersteuning van de rechtspraak bij: moord, verwonding, vergiftiging, ophanging, verdrinking, enz.
- Deskundigheid medici gegarandeerd door medische studie, anders dan bij 'wiskundigen'

Organisaties (17de eeuw)

- Académie Royale des Sciences (Huygens)
  - Wiskundige tak: meetkunde, astronomie, mechanica
  - ‘Natuurkundige’ tak: anatomie, botanie, scheikunde

19de eeuw: disciplines

- Opkomst natuurwetenschappelijke disciplines, gekenmerkt door:
  - specialistische opleiding
  - vaktijdschriften
  - disciplinaire gemeenschappen
  - Vakverenigingen
- nu pas sprake van echte ‘deskundigen’
- roep om maatschappelijke erkenning en ondersteuning

Nederlandse voorbeelden

- Buys Ballot, Utrecht, dringt aan op meteorologisch rijksinstituut, mede ten behoeve scheepvaart (KNMI, 1854),
  - stormwaarschuwingssysteem vanaf 1860
- Frederik Kaiser, Leiden, lobbyt voor sterrenwacht (1857/1861), mede ten behoeve van marine
  - Verificateur 's Rijks zeeinstrumenten vanaf 1858

Opkomst forensische geneeskunde

- Afzonderlijke leerstoelen en handboeken forensische pathologie
- Eind 19de eeuw toenemende medicalisering criminaliteit
  - Psychiater in de rechtzaal, probleem toerekenbaarheid

20ste eeuw

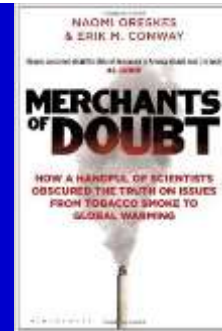
- Toenemend beroep overheid op deskundigen, vooral na WOII
- Tal van wetenschappelijke instituties ter ondersteuning overheidsbeleid
  - Universiteiten en hogescholen
  - Planbureaus: CPB, SCPB, PBL
  - Monitoringinstituten: CBS, LEI, EIB
  - Publieke kennisinstellingen: KNMI, RIVM, KiM
  - Adviesraden: WRR, AWT, RVZ, Rli

Problemen met deskundigheid

- Inherente onzekerheid wetenschappelijke kennis
  - groter bij toepassing op complexe problemen
  - Ook 'deskundigen' kunnen van mening verschillen
- 'Tacit knowledge'
  - Deskundigheid verscholen in nauwelijks expliciteerbare zaken
  - moeilijk op te maken uit publicaties
- Cultuurverschillen
  - In politieke of juridische context gelden andere spelregels
- Twijfels over onafhankelijkheid wetenschappers
  - Toenemende publiek-private samenwerking, competitie om onderzoeksgeld

Voorbeeld: klimaatverandering

- Onduidelijkheid over deskundigen, verhult consensus onder klimaatwetenschappers
- In VS: vooraanstaande fysici vonden gewillig oor bij Republikaanse regering (*Merchants of doubt*)
- In Nederland: KNMI beschuldigd van activisme wegens onderschrijven conclusies IPCC (Leegte, 2010)
- Media bieden veel ruimte aan sceptici
  - Prominente wetenschappers (fysici, astronomen, geologen)
  - Principe van hoor en wederhoor

Voorbeeld: inenting, bevolkingsonderzoeken

- Artikel in *The Lancet* (1998) suggereert verband tussen BMR-inenting en autisme
  - in 2010 ingetrokken, ondeugdelijke methode, belangen auteur
- Landelijke campagne RIVM HPV-inenting 2009 mislukt
  - opkomst meisjes onder 50%
  - 'indianenverhalen' op internet en tegencampagnes (NVKP)
- Bevolkingsonderzoek darmkanker onder 55+-ers
  - Veel kritiek binnen medische wereld
- Bevolkingsonderzoek baarmoedershalskanker
  - Adviserend VU-hoogleraar belangen in 2 betrokken bedrijven

Deskundigen in de rechtspraak

- Wetenschappelijke en juridische taal en praktijken sluiten niet altijd goed op elkaar aan
- Voorbeeld: persoonlijkheidsproblematiek en toerekenbaarheid, onzekerheid wetenschap

Deskundigen in de rechtspraak

- Rechter oordeelt over deskundigheid, problematisch
- 2007 Stichting Landelijk Register van Gerechtelijke Deskundigen
  - Opleiding en registratie
- Zaak Lucia de Berk
  - Deskundigen onvolledig geïnformeerd (digoxine)
  - Onduidelijkheid statistische argumenten
- Berisping Maastrichtse hoogleraar forensische psychologie
  - Oordelen over ongeziene personen

Problemen in de wetenschap

John Ioannidis: Why Most Published Research Findings Are False (2005)

Psychologisch onderzoek valt vaak niet te repliceren (2015)

Conclusie

- Deskundigheid is een sociale categorie
  - Wordt bepaald binnen peer group
  - Berust op vertrouwen, niet transparant
- Problematisch buiten strikt wetenschappelijke context
  - In bijzonder politiek en rechtbank
- Onafhankelijkheid deskundigen essentieel
  - Voor goed functioneren deskundigen
  - Voor vertrouwen afnemers